

Prispevek k razpravi: Ekologija – razsežnosti pojma

Nikakor ne gre spregledati, da so stališča o vsebini in funkciji pojma ekologije v družbi zelo različna. Naraščajoče politične in gospodarske aktivnosti v zvezi z onesnaževanjem okolja in obdelovanje te teme v javnih občilih so privedli do večznačnega pojmovanja ekologije in občutljivosti ljudi za vprašanje okolja. Ekonomija, pravna znanost, politologija in biologija so razvile različne razlage tega, kaj naj razumemo pod pojmom ekologija.

V nadaljevanju se bomo nekoliko podrobneje ukvarjali s situacijo v biologiji in skušali pokazati, kako ta znanstvena veda uporablja pojem ekologije.

Pojem vede o naravnem ravnovesju je pred 130 leti skoval Haeckel. Odtlej naravoslovci niso imeli posebnih težav pri zamejevanju tega pojma. Naravoslovni redukcionizem je ekologiji odmeril omejena polja dejavnosti v poddisciplinah biologije. Sčasoma se je ekologija razvila v samostojno disciplino znotraj biologije, v *“najbolj holistično in celostno poudarjeno”* disciplino, kot meni Jörg Ott.¹ Vendar pa tako naravoslovno definirana ekologija ni vključevala tudi človeka.

V zadnjem času se je vendarle sprožila pomembna razprava o tem, ali naj se v naravno ravnovesje in s tem povezane ekološke raziskave vključi tudi človek. Breckle pri tem zastopa

¹ Ott, Jörg: *Ökologie – persönlich /Ekologija – osebno/*. V: *Umwelterziehung /Ekološka vzgoja/*, zvezek št. 6, 1991, str. 4 in nastl..

² Walter, Heinrich/Breckle, Siegm.-W.: *Ökologie der Erde /Ekologija zemlje/*. 2. izdaja. Heidelberg 1991, predgovor.

³ Odum, Eugene P.: *Grundlagen der Ökologie / Temelji ekologije/*, 1. zvezek, 2. izdaja. Stuttgart 1983, str. XVI.

⁴ Primerjaj Schubert, Rudolf: *Lehrbuch der Ökologie /Učbenik ekologije/* Jena 1991, str. 17.

⁵ Bick, H. i. dr.: *Angewandte Ökologie / Aplikativna ekologija/*. 2. zvezek. Stuttgart 1984, str. XI.

⁶ Weish, Peter: *Vorlesungsskriptum Humanökologie /Skripta predavanj o antropoekologiji/*. Dunaj 1995, str. 4.

⁷ Raschauer, Bernhard: *Das UVP-G-Kommentar / Komentar k zakonu o presojanju vplivov na okolje/*. Dunaj 1995, str. 15.

⁸ Odum, n. m., str. 11.

stališče, da ekologije ne gre razumeti antropocentrično, pri čemer se sklicuje na definicijo ekologije pri Haecklu.²

Drugačno stališče zastopa Odum:

“Čeprav se ‘ekologija’ pogosto zlorablja kot sinonim za ‘okolje’, je popularizacija tega predmeta želeni učinek dejstva, da smo pozornost usmerjali na človeka kot del njegovega naravnega okolja in poudarjali, da ni kje zunaj njega.”³

Bistveno v tem Odumovem stališču je, da je človek vselej vključen, da je del ekosistema. Schubert ugotavlja, da je človek kot biološko psihosocialno bitje vključen v naravno ravnovesje.⁴ Bick in drugi razumejo različno premreženi sistem “človek-okolje” kot sestavni del ekologije.⁵ Weish vidi v antropoekologiji izhodišče za politično ekologijo in ji odmerja velik pomen.⁶

Pridružujemo se tem stališčem in zagovarjamo vključevanje človeka v ekološki preplet.

S tem je tesno povezano vprašanje “naravnosti” ekosistemov. Raschauer opisuje ekosisteme kot sisteme, na katere lahko človek bolj ali manj vpliva.⁷ Predstavljajo torej sorazmerno sonaravne življenjske prostore, če naravo razumemo kot vsoto od človeka neodvisnih (življenjskih) procesov. Kdor pozna različna pojmovanja, ki so znotraj ekologije, ga seveda ne preseneča, da v drugih znanstvenih disciplinah nastaja vtis, da so ekosistemi per se sonaravni.

“Koncept ekosistema je širok. Izraža funkcionalno celoto, ki temelji na medsebojni odvisnosti in vzročni povezanosti vseh njegovih sestavnih delov. (...) Ribnik, jezero, gozd ali tudi laboratorijska kultura so ekosistemi. Naprimer začasna mlaka je prav tako ekosistem s karakterističnimi organizmi in procesi, četudi obstaja le kratek čas.”⁸

Kot ugotavlja Odum, je tudi laboratorijska kultura ekosistem in s tem popolnoma umeten, po človeku ustvarjen sistem. Ta model se vse pogosteje uporablja tudi na področju ekološkega raziskovanja s ciljem simulirati npr. konkurenčne situacije, med različnimi živalskimi populacijami ali procese naseljevanja novih življenjskih prostorov. Opozoriti pa velja tudi na tako imenovano “restoration ecology”, ki se eksplicitno ukvarja s ponovnim naseljevanjem antropogeno uničenih ali močno prizadetih življenjskih prostorov (npr. nekdanji rudniki, rečne elektrarne in podobno) in postavlja zahtevo po zmožnosti umetnega – v smislu po človeku narejenega – vzpostavljanja (obnavljanja) ekosistemov.

Bergon in drugi v zelo ustrezni, poantirani obliki izražajo sedanjí človekov globalni vpliv na ekosistem zemljo:

“Most (perhaps now all) of the communities of the world have been disturbed from their “ideal” condition by the action of mankind. The ecologist who tries to study undisturbed communities (such as virgin forests) is likely to spend his whole life trying to find one.”⁹

Izraz ekologija doživlja torej veliko pomensko in vrednostno spremembo, iz stvarne in formalizirajoče znanosti – ki človeka zavestno ne vključuje v svoje analize (čeprav na vse gleda s človekovega komandnega stolpa) – se spreminja v svetovni nazor, v načelno vrednostno stališče, hkrati pa tudi stvarno in formalizirajočo znanost, ki človeka prav tako zavestno vključuje v celoten preplet. Grških korenin besede ekologija (oikos = dom in logos = duh, nauk) ni mogoče interpretirati le v smeri nauka o naravnem ravnovesju, temveč tudi kot “vedo o hiši, v kateri domujemo”. V tem smislu bi ekologija prav tako kot livade ob Donavi, pragozdove okoli Gippa in Göllerja v dolnjeavstrijsko-štajerskem mejnem območju ali širne tropske deževne gozdove v porečju Amazonke zajemala tudi ceste, hiše, rudnike in opuščene industrijske objekte.

Vendar pa moramo tu pripomniti, da se je pojem ekologije razvil iz naravoslovja, natančneje iz biologije, in lahko zato rešitve problemov ponuja seveda le s te strani. Ekologija ne more biti nikakršna “čudežna znanost”, ki bi imela rešitve za vse (ekološke) probleme našega sveta, kot si to nemara napak predstavljajo mnogi znanstveniki iz drugih disciplin. S splošno polastitvijo pojma ekologije v javnih občilih in drugih znanostih se je ta težnja po našem prepričanju še dodatno okrepila. Predpona “eko-” je postala prodajni argument na področju ekonomije in politike. Čeprav pozdravljamo zgoraj omenjeno pomensko spremembo, pa bi hkrati želeli opozoriti na morebitne nevarnosti in se zavzemamo za to, da se izraz ekologija vendarle ne bi uporabljal vsepovprek, temveč v zavedanju njegovih bioloških korenin, ki jih je treba seveda dopolniti z družboslovnimi in duhoslovnimi vedami. Wolfgang Haber je v tej zvezi zapisal tole:

“Po drugi strani se znanstveniki bojijo, da bo vsaka znanstvena disciplina z naraščajočo popularnostjo izgubila tudi svojo znanstveno serioznost. To lahko še posebej opazujemo pri ekologiji, ki se na splošno razume le še kot nekakšen verski ali odrešenjski nauk.”¹⁰

Pomembno je predvsem nepristransko in stvarno ter stanju ekološkega raziskovanja ustrezno prikazovanje spoznanj, s

⁹ Bergon, Michael i. dr.: *Ecology*. Cambridge 1990, str. 739.

¹⁰ Haber, Wolfgang: *Von der ökologischen Theorie zur Umweltplanung / Od ekološke teorije do ekološkega načrtovanja/*. V: *GALA*, 2. letnik, zvezek št. 2, 1993, str. 96.

čimer lahko omogočimo – na teh podlagah temelječi – družbeni dialog.

Če ekologijo pojmuje kot nekakšno vrednostno stališče, potem njen naravoslovni instrumentarij kaj hitro zadene ob svoje meje. Tako lahko ekologija govori npr. le še o tem, katere živalske ali rastlinske vrste naj se uvrstijo v "rdeče sezname", da bi se družbena oz. politična pozornost usmerila v njihovo ohranjanje. Na to, ali se bodo te vrste tudi dejansko zavarovale, ali se bodo za njihovo varstvo postavili rezervati, ali se bo prepovedal lov na določeno živalsko vrsto in trgovina z njihovimi proizvodi, pa ekologija ne more vplivati. Tu je vsekakor nujno potrebno družbeno delovanje in zavzemanje ljudi. Osebne vrednote in stališča vsakega posameznika so namreč pri tem odločilnega pomena. Svoj delež k premagovanju teh problemov morajo seveda prispevati tudi druge discipline, kot so filozofija, religiologija, sociologija, politologija, ekonomija, psihologija, če naj omenimo le nekatere.

Po našem prepričanju je nujno potrebna natančnejša raziskava različnih interpretacij in uporab pojma ekologije v različnih disciplinah, kar nas bo privedlo do večje pojmovne jasnosti v multidisciplinarnem diskurzu in medsebojnega razumevanja, ki bo presegalo meje posameznih strok.